भारतीय शिक्षक - शिक्षण प्रणालीतील बदल

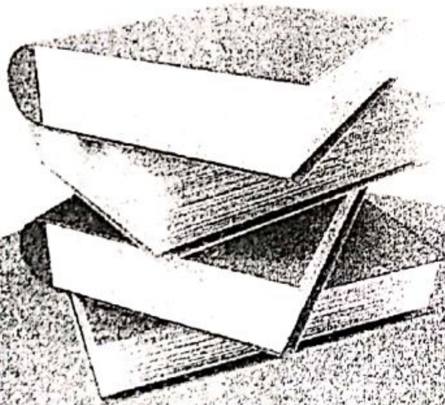

संपादक :
डॉ. मीना कुटे
डॉ. भूपेंद्र बनसोड
डॉ. गणेश चव्हाण

मल्हार पब्लिकेशन, पुणे

112

Scanned with CamScanner

अनुक्रमणिका

1	मा. कुलगुरू यांचा संदेश	i
2	परिसंवादाच्या अध्यक्षा यांचा संदेश	ii
3	मा. अध्यक्ष, मेस्टा यांचा संदेश	iv
4	प्रास्ताविक	viii

अक्र	शीर्षक	लेखक	पृष्ठ क्र.
1	शिक्षक शिक्षणातील गुणवत्ता विकास-समस्या व उपाय	डॉ सुग्रीव गोरे	०१
2	शिक्षक प्रशिक्षणात शिक्षकाची बदलती भूमिका	डॉ कविता साळुंखे व ज्योती लष्करी	०४
3	नाविन्यपूर्ण अध्ययन अध्यापन स्त्रोत आणि मुक्त शैक्षणिक संसाधनाची शिक्षक शिक्षणातील उपयुक्तता	डॉ कविता साळुंखे व सचिन पोरे	०९
[illegible]	बी.एड अभ्यासकमातील शालेय आंतरवासिता आणि शिक्षक प्रशिक्षणार्थीमधील अध्यापन गुणवत्ता यांच्यापुढील आव्हाने एक अभ्यास	डॉ अनिल तानाजी पाटील	१६
[illegible]	दोन वर्षीय बी.एड. अभ्यासक्रमातील ' शालेय आंतरवासिता' प्रात्यक्षिकाच्या नियोजन व अंमलबजावणी सबंधी प्रशिक्षणार्थींच्या मतांचा अभ्यास	डॉ रावसाहेब शेळके	२०
[illegible]	द्विवर्षीय बी.एड्. छात्रसेवाकालाची सद्य:स्थिती व आव्हाने एक अभ्यास	डॉ मीना कुटे व प्रियांका सुभेदार	२४
[illegible]	[illegible]क्षक शिक्षण कार्यकमात माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर	डॉ संजय निंबाळकर व मनीषा पाटील	२९
[illegible]	[illegible]क्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या गुणवत्ता संवर्धनासाठी संस्थाचे सहकार्य व [illegible]भाग	अरविंद टेके	३३
[illegible]	[illegible]य अभ्यासक्रमा पलिकडील भाषा	डॉ मीना मोरे	३६
[illegible]	[illegible] छात्राध्यापकांचा समावेशक शिक्षणासंबंधीचा [illegible]न व अध्यापन कार्यकुशलताः एक अभ्यास	डॉ महेश कोलतमे	४१
[illegible]	[illegible] कार्यक्रमात माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा [illegible]	राकेश रामराजे	५०
[illegible]	[illegible]तील छात्र सेवाकाल कार्यक्रम : [illegible], आव्हाने आणि उपयुक्तता	प्रतिभा उरसल	५२
[illegible]	[illegible]क्षण प्रणालीमध्ये संमंत्रकांना संमंत्रण [illegible] LMS व LCMS या अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा [illegible]	अनिता थोरात व डॉ सज्जन थूल	५८

भारतीय शिक्षक-शिक्षण प्रणालीतील बदल

© Reserved by Editors

ISBN: 9778-81-924108-9-0

Publisher : मल्हार पब्लिकेशन, पुणे
निलिमा जाधव-गरड

Printer : सचिन ऑफसेट, बार्शी
मो. ९८८१७९६४८६

प्रथम आवृत्ती :
२७ जानेवारी, २०१७

मूल्य :
रु. ५००/- फक्त

Disclaimers: The Authors are solely, responsible for the contents of the papers compiled in this volume. The Editors or publisher do not take responsibility for the same in any manner. Errors if any are purely unintentional and readers are requested to communicate such error to the editors to avoid discrepancies in future.

Scanned with CamScanner

नाविन्यपूर्ण अध्ययन अध्यापन स्त्रोत आणि मुक्त शैक्षणिक संसाधनाची शिक्षक शिक्षणातील उपयुक्तता

प्रा.डॉ.कविता साळुंके

सहयोगी प्राध्यापक शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक

सचिन अशोक पोरे

पीएच.डी.संशोधक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक

1.प्रस्तावना :-

शिक्षक शिक्षणामध्ये प्रत्यक्ष शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यामध्ये अध्ययन अध्यापन होते. अध्यायनार्थ्याला त्याच्या अध्ययनाशी संबंधित पुस्तके पुरविली जात असत. कालानुरूप यात बदल होत आहेत. मुद्रित साहित्याची जागा डिजिटल साहित्याने घेतली. इंटरनेटवर ऑनलाईन स्वरूपात ई-पुस्तके व्याख्याने ध्वनिफिती ई- नियतकालिके, ई- वर्तमानपत्रे उपलब्ध होत आहेत. माहिती तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे हे बदल होत आहेत.शिक्षक शिक्षणातील व मुक्त शिक्षणातील विद्यार्थी हे दर्जेदार व कुशल व्यक्तिमत्व निर्माण व्हावे म्हणून अध्ययनसाहित्यही तसे दर्जेदार असणे अत्यंत आवश्यक आहे. मुक्तशिक्षण घेणाऱ्यांमध्ये प्रौढ व्यक्ति, विविध व्यवसाय करणारे, व्यापारी , नोकरदार, स्त्रिया, वंचित अशा विविध घटकांचा समावेश होतो. मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही शिक्षणामध्ये उपयोगी पडत आहेत. केवळ मुक्त व दूरस्थ शिक्षणालाच नव्हे तर पारंपरिक , नियमित शिक्षक शिक्षणातही यांचा वापर वाढला आहे.

2.मुक्त शैक्षणिक संसाधनाच्या व्याख्या:-

मुक्त शैक्षणिक संसाधंनाच्या व्याख्या विविध तज्ञांनी सांगितलेल्या आहेत. त्या [illegible]प्रमाणे आहेत.

2.1) विल्यम व फ्लोरा हेवॉल्ट फाऊंडेशन:- अध्ययन अध्यापणासाठी जी शैक्षणिक संसाधने मुक्त, [illegible] अधिकृतरित्या डिजिटल स्वरूपात उपलब्ध असतात. त्यास मुक्त शैक्षणिक संसाधने असे [illegible]."

2.2) ऑर्गनायझेशन फॉर इकोनॉमीक कोऑपरेशन अँन्ड डेव्हलपमेंट:- डिजिटल स्वरूपातील [illegible] अध्ययन घटक,सॉफ्टवेअर्स, ई. मोफतपणे व मुक्त अधिकृतरित्या शिक्षकांना, [illegible] संशोधकांना स्वयअध्यनार्थ्यांना , अध्ययन अध्यापणासाठी ,संशोधनासाठी सहजपणे [illegible], त्यास मुक्त शैक्षणिक संसाधने असे म्हणतात.

Scanned with CamScanner

2.3) यूनेस्को:- अध्ययन अध्यापन आणि संशोधन साहित्याचे माध्यम हे कोणतेही असो डिजिटल असो किंवा पारंपरिक असो ते नागरिकांसाठी मोफत व उपयुक्त असावे. त्यामुळे त्याचा वापर, विकास सर्वांपर्यंत सहजपणे पोहोचला जावा. त्या साहित्यास मुक्त शैक्षणिक संसाधने म्हणतात.

2.4) केपटाऊन ओपन एज्युकेशन डिकलेरेशन :-जे शैक्षणिक साहित्य. मुक्त व मोफत असते. त्यांचा वापर करण्यासाठी परवानगी लागत नाही . त्याचा वापर केव्हाही कितीही वेळा करता येतो. त्यामध्ये सुधारणा करण्यास वाव असतो. व त्याचा वापर तंत्रज्ञानाद्वारेच केला जातो. त्या संसाधनास मुक्त शैक्षणिक संसाधन असे म्हणतात.

2.5) विकीएज्यूकेटर OER हॅन्डबूक :-

एखादा कोर्स पूर्ण करण्यासाठी त्याला उच्च गुणवत्तापूर्ण शैक्षणिक वाचन साहित्य, चित्रित व्याख्याने,व्हीडिओज, पुस्तके,लेख, शोधनिबंध ई डिजिटलस्वरुपात मोफत व मुक्तपने उपलब्ध करून दिली जातात. त्यास मुक्त शैक्षणिक संसाधने असे म्हणतात.

3.मुक्त शैक्षणिक संसाधनांचा इतिहास:-

संयुक्त संस्थांनातील(U.S.) अनेक विद्यापीठे मुक्त शैक्षणिक संसाधन विकासाच्या प्रक्रियेत सहभागी झालेली आहेत. त्यामध्ये मॅसच्युसेटस इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी(MIT) ने सर्वात प्रथम सुरुवात केली. त्यानंतर उताह स्टेट युनीव्हर्सीटी, कार्निज. मेलॉन,याले, जॉन हॉपकिन्स विद्यापीठे यांनीही मुक्त शैक्षणिक संसाधंनांची निर्मिती करण्यात महत्वाची भूमिकापार पाडलेली आहे. ऑस्ट्रेलिया व चीन या देशातील विद्यापीठेही ची निर्मिती करू लागले.या विद्यापीठांमध्ये विविध प्रोग्राम तयार केलेले आहेत.ते आजही सुरु आहेत.यात दिवसेंदिवस विकास होऊन त्यांची संख्या भरमसाठ झाली आहे.ई.स.1994 मध्ये वायने होडीन्ग्स यांनी संशोधन करून अध्ययनाची उद्दिष्ट्ये साध्य व्हावीत म्हणून विविध अध्यापन शास्त्रीय परिस्थितीमध्ये डिजिटल साहित्याची रचना व निर्मिती केली. ई.स.1998 मध्ये डेव्हिड विल्हे हा तज्ञ म्हणतो मुक्त· शैक्षणिक साधने () ही अशी बाब असावी जी लवकर इंटरनेटवर वापरकर्त्यांना अधिकृतरीत्या मोफत व त्यांच्या मातृभाषेत उपलब्ध असेल. ई.स 2001 मध्ये मसाच्यूसेट्स इनसटीव्युट ऑफ टेक्नोलॉजीने घोषणा केली की " विद्यापीठातील कोर्स / प्रोग्राम साठी मुक्त विषय असेल.तो सर्वसामान्यांना सार्वजनिकरीत्या उपयोगासाठी मोफतपणे उपलब्ध करून देईल." हा MIT चा कोर्सवेयर मुक्त शैक्षणिक संसाधनांच्या इतिहासामध्ये अत्यंत महत्वाची भूमिका पार पाडत आहे. ई.स 2002 मध्ये UNESCO ने एक जागतिक चर्चासत्राचे आयोजन केले.त्या चर्चासत्राचा विषय मुक्त शैक्षणिक पद्धतीच्या संदर्भात होता.सर्वांपर्यंत उच्च शिक्षण पोहोचावे म्हणून प्रामुख्याने या चर्चासत्राचा मुख्य हेतू होता.या चर्चासत्रात सर्व तज्ञांच्यामध्ये विचारविनिमय होऊन असे मांगण्यात आले की 'सर्वसामान्य समूहाला,नागरिकाला त्याच्या वापरानुसार शैक्षणिक संसाधने ही अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाने विकसित,सक्षमपणे व मोफतपणे अव्यावसायिक हेतूने अनुकूल स्थितीत उपलब्ध करून दिली जावीत.

Scanned with CamScanner

4. मुक्त शैक्षणिक संसाधनांची जागतिक स्थिती :-

मुक्त शैक्षणिक संसाधनाची निर्मिती होऊन ते खुप मोठ्या प्रमाणात कार्यरत झाले आहे.चीनमध्ये 150 पेक्षा जास्त विद्यापीठांनी 450 पेक्षा जास्त OER प्रोग्राम शिक्षणाच्या विस्तारीकरणासाठी,विकासासाठी,ऑनलाईन स्वरुपात विकसित केलेले आहेत. फ्रान्समध्ये11विद्यापीठांनी130 पेक्षा जास्त कोर्स उपलब्ध केलेली आहेत.जपानमध्ये OCW प्रकल्पांतर्गत 07 विद्यापीठांमध्ये 140 कोर्सेस राबविल्या जातात.संयुक्त संस्थानामध्ये (u.s) 1400 कोर्सेस विकसित झालेली आहेत. या सर्व विकसित मुक्त शैक्षणिक कोर्सेसचा विचार केला असता 2000 पेक्षा जास्त ऑनलाईन कोर्सेस / प्रोग्राम सद्यस्थितीत जागतिक पातळीवर उपलब्ध आहेत. मोठ्या प्रमाणात OER प्रकल्प जगातील विविध देश जसे ऑस्ट्रेलिया, ब्राझील, कॅनडा, हंगेरी, भारत,इराण,आर्यलंड नेदरलंड,पोर्तुगाल,रशिया,साउथ आफ्रिका ,स्पेन. थायलंड ,यु.के. व यु.एस.आणि व्हिएतनाम या देशातील विद्यापीठांमध्ये सुरु आहेत. OER हे मुलभूत विज्ञान,इंजिनीअरिंग, कृषी, आरोग्य,शिक्षण,कायदा,ई. विविध ज्ञानशाखांच्या संबंधित आहेत.

5. मुक्त शैक्षणिक संसाधनांची भारतातील स्थिती :-

भारतामध्ये सुरुवातीला 03 प्रकल्प OER साठी राबविले गेले.ते सर्व प्रकल्प मुलभूत विज्ञान,व,इंजिनीअरिंगच्या क्षेत्रातील आहेत. त्यापैकीच एक प्रकल्प म्हणजे **NATIONAL PROGRAMME ON TECHNOLOGY ENHENCED LEARNING (NPTEL)**या नावाने कार्यरत आहे. हा OER प्रकल्प भारतातील 07IITराबवित आहेत. इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ़ साइंस व भारतातील संस्था प्रमुख आणि मानव संसाधन विकास मंत्रालय यांचे अनुदान या प्रकल्पास मिळाले.NPTEL या प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश्य म्हणजे इंजिनीअरिंग शिक्षणाचा अभ्यासक्रम हा दृक, श्राव्य,व्हिडीओ,वेबवर आधारित ऑनलाईन स्वरुपात विद्यार्थ्यांसाठी असावा. ही संस्था त्यांच्या प्रोग्रामचे साहित्य इलेक्ट्रॉनिक तंत्रज्ञानात्मक,डिजिटल स्वरुपात उपलब्ध करून देत आहे.

भारतातील दुसरा OER प्रकल्प हा आय आय टी मुंबई या संस्थेने 'एकलव्य' या नावाने विकसित केला आहे. या प्रकल्पामध्ये विविध भाषांमध्ये अभ्यासक्रम साहित्य विकसित केले आहे.अनिमेशन ववेबवर आधारित अन्तरक्रिया होऊंन विविध घटकाद्वारे अध्ययन अध्यापनात तंत्रज्ञानाचा वापर होत आहे.

भारतातील तिसरा OER प्रकल्प म्हणजे E GRID हा होय अध्यापानशास्त्रातील विविध संकल्पना शिकविण्यास मदत व्हावी म्हणून विविध विषयांशी संबंधित शैक्षणिक संसाधने उपलब्ध करून दिली.कोर्स संबंधी विविध पोर्टल्स विकसित केले.ते पोर्टल्स त्या त्या विषयातील तज्ञ लोकांकडून तयार करून घेतले.E GRID याप्रकल्पास मानव संसाधन विकास मंत्रालय भारत सरकार ने आय.आय.टी. केरळला अनुदान दिले.

Scanned with CamScanner

6. मुक्त शैक्षणिक संसाधनांची (OER) वैशिष्टे :-

1) कमी वेळेत उपलब्ध :- इंटरनेटवरून OER अगदी कमी वेळेत उपलब्ध होते. यासाठी जास्त वेळ वेळ लागत नाही.

2) निशुल्क :- मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही निशुल्क असतात. यांना कोणतेही शुल्क लागत नाही. ते अगदी मोफतपणे उपलब्ध असते.

3) सर्वसामान्यांसाठी:- मुक्त शैक्षणिक संसाधने सर्वांसाठी उपलब्ध आहेत. कोणतीही व्यक्ति याचा उपयोग करू शकते.

4)बहुमाध्यमात उपलब्ध :- मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही विविध माध्यमात उपलब्ध आहेत. मुद्रित, व्हिडिओ, ॲनीमेशन, ई. माध्यमात उपलब्ध आहेत.

5) वेळ व काळ याची मर्यादा नाही:- जगातील कोणत्याही देशात कोणत्याही व्यक्तिला OER वापरन्यास स्थळ, काळ , वेळ याची मर्यादा नाही.

6) ज्ञानाचा स्त्रोत:- मुक्त शैक्षणिक संसाधनांमुळे ज्ञांनामद्धे भर पडत आहे. ई- पुस्तके, शब्दकोश, लेख यांमुळे अद्ययावत ज्ञान मिळत आहे.

7) निरंतर शिक्षणास प्रेरणा:- निरंतर शिक्षण घेण्यास मुक्त शैक्षणिक संसाधनांमुळे प्रोत्साहन, प्रेरणा मिळते. आयुष्यभर निरतर शिक्षण घेण्यास विद्यार्थी तयार होतात.

8) सर्व विद्याशाखेतील ज्ञान उपलब्ध:-मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही विविध विद्याशाखेतील विषयानुसार तयार केली जातात. म्हणून सर्वच विद्याशाखेतील ज्ञान मुक्त शैक्षणिक संसाधनांमुळे उपलब्ध आहे.

7.मुक्त शैक्षणिक संसाधनाचे प्रकार:-

मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही विविध स्वरूपात, विविध शुल्क आकारून, उपलब्ध आहेत. शिक्षक प्राध्यापक, शैक्षणिक संस्था यांचा प्रयत्न प्रामुख्याने O.E.R. च्या निर्मितीसाठी परदेशामद्धे जास्त प्रमाणात असल्याचे दिसून येते.

Scanned with CamScanner

[illegible] शैक्षणिक संसाधनाचे प्रकार

घटकानुसार | किमतीनुसार | तंत्रज्ञानानुसार

घटकानुसार

1)अध्ययनाच्या उद्दिष्टानुसार
2) ज्ञानकोश
3) ऑनलाईन ऑर्चीव्हिस
4) मुक्त पाठ्य पुस्तके
5) डिजिटल ग्रंथालयातील संग्रह

किमतीनुसार

1) निशुल्क.
2) अंशत: शुल्क
3) पूर्णत: शुल्क
4) बहुमाध्यम

तंत्रज्ञानानुसार

1) मुद्रित
2) व्हिडिओ
3) ऑडिओ.

अ)घटकानूसार O.E.R. चे प्रकार

1. **अध्ययनाच्या उद्दिष्टानुसार. :-** अध्ययन अध्यापन परिणामकारकपणे होण्यासाठी उद्दिष्टांची निश्चिती करण्यात येते..यामध्ये कोणतेही ती उद्दिष्ट्ये साध्य व्हावीत म्हणून OERची निर्मितीझालेली असते.

2. **ज्ञानकोश:-** ज्ञानकोश हे संदर्भ साहित्यच आहे.यामध्ये विविध विषयांच्या व्याख्या,त्यांची वर्णने,माहिती,इतिहास,इंग्रजी,मुळाक्षरानुसार क्रमाने वापरण्यास सोपी असते.शिक्षक,विद्यार्थी, संशोधक,ई. ज्ञानकोशांचा वापर करतात.

3. **Online avhiverse :-** बऱ्याच वेळा online संग्रह शोधताना तो उपलब्ध होत नाही.संग्रहित होत नाही.परत download होत नाही.मात्र आता online achirvse मुक्तपणे,दृक,श्राव्य,दृकश्राव्य या माध्यमात केव्हाही,कोठेहीउपलब्ध होते.ते download होऊन प्रसारीतही होते.त्याचे रेकॉर्डींग्सwww.archive.org या websaits वर जास्तीत जास्तीत online साहित्य उपलब्ध आहे.

4. **मुक्त पाठ्यपुस्तके :-** पारंपारिकपद्धतीच्या मुद्रित पाठ्यपुस्तकांपेक्षा digital स्वरूपातील असलेली पाठ्यपुस्तके म्हणजेच मुक्त पाठ्यपुस्तकेहोय. ही पाठ्यपुस्तके pen draive किवा [illegible]कावर साठवून ठेऊ शकता.

5. **डिजिटल ग्रंथालयातील संग्रह :-**digital स्वरूपातील असलेली अध्ययन साहित्य, नियतकालिके, [illegible], जर्नल्स, थेसिस, संशोधन पेपर, पुस्तके, हस्तलिखिते, नकाशे, वर्तमानपत्रे,संदर्भ ग्रंथ,हे [illegible] स्वरुपात ग्रंथालयात उपलब्ध असतात.

[illegible]नुसार OER चे प्रकार :-

[illegible]- मुक्त शैक्षणिक संसाधने ही मोफत वउपलब्ध असतात.यासाठी वापरकर्त्यास कोणतेही [illegible] द्यावे लागत नाही ते इंटरनेटवर मोफतपणे उपलब्ध असते.यामध्ये संशोधन [illegible] व्हिडीओ,ज्ञानकोश,औडीओ,ई.पुस्तके,शोधनिबंध,हे अगदी मोफतपणे उपलब्ध असतात.

Scanned with CamScanner

2. अंशत: शुल्क :-यामध्ये मुक्त शैक्षणिक साधनासाठी अंशत: शुल्क आकारले जाते. अंशत: मोफतपणे उपलब्ध असतात. मुक्त शैक्षणिक साधने सविस्तरपणे उपलब्ध करून घेण्यासाठी शुल्क भरावे लागते .

3.पूर्णत: शुल्क:-काहीमुक्त शैक्षणिक साधने पूर्णत: शुल्क भरल्याखेरीज उपलब्ध होत नाहीत.

क) तंत्रज्ञानानुसार OER चे प्रकार :-माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रस्फोटामुळे विविध माध्यमांचा वापर होत आहे.त्यानुसार मुद्रित,ऑडिओ,व्हिडीओ,ई.OER चे प्रकार आहेत.

1.मुद्रित OER :- यामध्ये ई पुस्तके, ई संशोधनलेख,शोधप्रम्बंध,कोर्सवेयर करूनहे मुद्रित वेबसाईटवर उपलब्ध असतात.ते वापरकर्त्यासdownloadकरून वापरता येतात.

2. व्हिडीओ :- शैक्षणिकक्षेत्राशी संबंधित विविध व्हिडीओ वेबसाईटवर उपलब्ध असतात.त्याद्वारे विद्यर्थ्यांना केव्हाही,कोठेहीव्हिडीओ पाहता येतात.व कोर्स पूर्ण करता येतो.

3.ऑडिओ:-यामध्येश्रवणकरता येतील अशा शैक्षणिक रेकोर्डिंग करून निर्मिती केली जाते.अभ्यासक्रम, कोर्सवेअर, मार्गदर्शन,समुपदेशन केल्या जाते. ऑडिओ स्वरूपातील OER रेडीओ.सीडीवर,वेबसाईटवर उपलब्ध असतात.

4. **बहुमाध्यम:-** यामध्ये एकापेक्षा जास्त माध्यमांचा वापर करून OER ची निर्मिती केली जाते.मुद्रित,ऑडिओ,व्हिडीओ,अनिमेशेन यांचा वापर केला जातो.

8. मुक्त शैक्षणिक संसाधनांची (OER) शिक्षक शिक्षणातील उपयुक्तता :- OER ची शिक्षक शिक्षणातील पुढीलप्रमाणे उपयुक्तता आहे.

अध्ययनासाठी विस्तृत स्वरुपात उपलब्ध; अध्ययनअध्यापन साहित्यामध्ये भर; कमी वेळेत उपलब्धता ; नवोपक्रम व कौशल्य यांचे सादरीकरण; सातत्यपूर्ण प्रगत संसाधने; वंचितांसाठी शिकण्यास सहाय्य.; समाजासाठी मुक्त शैक्षणिक साधनांचा वापर; शिक्षणक्षेत्रातील गुणवत्तेत सुधारणा; जागतिक स्तरावरील शिक्षक व विद्यार्थ्यांना OER चा फायदा; निरंतर शिक्षणास प्रेरणा; OER औपचारिक अनौपचारिक शिक्षणातील भेद दूर करते; शिक्षण संस्थामधील गुणवत्तेत सुधारणा; नवीन विद्यार्थ्यांना अध्ययन करण्यास आवड निर्माण होते; नियमित शिक्षणक्रमाच्या विषयांचा विकास; वेळ व पैश्यांची बचत होते.

मुक्त शैक्षणिक संसाधनाचे (OER) उपरोक्त फायदे असले तरी काही मर्यादाही आहेत त्या दुर्लक्षित करून चालणार नाहीत.त्या मर्यादा पुढीलप्रमाणे आहेत.

तंत्रज्ञानात्मक शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यात अंतरक्रीयांचा अभाव. भाषा व संस्कृती यांचा अडथळा ; तंत्रज्ञानात्मक वाद . सर्वच OER मोफतपणे उपलब्धनाहीत. तंत्रज्ञही कुशल मनुष्यचOER चा वापर करू शकतो. सर्वच OER ची सम्रनापता असेलच असे नाही.

9.समारोप:-

मुक्तशैक्षणिक संसाधने ही मुक्त स्रोत,मुक्त डाटा,म्हणूनशिक्षणामध्ये महत्वाची भूमिका पार पाडतात.OER शिक्षणाच्या प्रत्येक स्तरावर उपयोगी पडते.परंतु याचा मोठ्या प्रमाणात वापर उच्च शिक्षणात केला जातो.उच्च शिक्षणात शिक्षक शिक्षणात गुणवत्ता निर्माण करण्यासाठी सर्वांना योग्य दिशा देण्याचे काम OER द्वारे होते.OER च्या वापरामुळे शैक्षणिक गुणवत्ता,संदर्भ क्षमता अध्ययन अध्यापन क्षमता ई. चा विकास होतो. सदरील शोध्र निबंधातून मुक्त शैक्षणिक संसाधनाची(OER)संकल्पना,त्याचे प्रकार,जागतिक स्तरावर त्याची स्थिती,भारतातील

Scanned with CamScanner

सद्यस्थिती,शिक्षक शिक्षणातील उपयुक्तता व त्याची मर्यादा मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे. OER मुळे शिक्षक शिक्षणात खूप मोठा बदल होत आहे. शिक्षक शिक्षणाची गुणवत्ता वाढण्यास OER खूप उपयुक्त ठरत आहे.

संदर्भग्रंथ सूची :-

1 http.//www.unesco.org/new/en/communication – and – information/access- to-knowledge/open- educational- browse/2/

2.http.//www.wiki.creativecommons.org/wiki/what-is-OER%3f

3.World open Educational Resources Congress report, UNESCO, Paris, June 20,22,2012

4.Neil butcher, Edited by Asha kanwarA basic guide to open Educational Resource',Commanwealth of learning &UNESCO,2011,British colambiaCanda, Publication.

5.Open Educatioanl Resource, (Dec2015),The Willaim&Flora HewaltFoundation .

6.World Conference on Higher Education: (2009),The New Dynamics of Higher Education & Research For Sociatal change & Development, UNESCO,Paris,july 5-8,

Scanned with CamScanner